

DİN, AHLAK VE DEĞERLER ALANI SEÇMELİ DERSLERİNİN ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Hasan MEYDAN (*)

ÖZ

Türkiye’de 2012 yılında eğitim sisteminde yapılan köklü değişikliklerle birlikte örgün genel eğitimde 2012-2013 öğretim yılında seçmeli din eğitimi dersleri okutulmaya başlandı. Çalışmamızın amacı; lise ve ortaokullarda öğrenim gören öğrencilerin seçmeli din eğitimi derslerini seçerkenki motivasyon ve beklentilerini, derslerin ilk yılının ardından memnuniyet düzeylerini, derslerden edindikleri kazanımlara ve din kültürü ve ahlak bilgisi dersi ile farklılaşan noktalara dair algılarını belirlemektir. Bu amaçla Zonguldak ili merkezinde sosyoekonomik çevre ve öğrencilerinin başarı durumları dikkate alınarak belirlenen dört ortaokul ve üç lisede öğrenim gören 340 öğrenciyle anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda öğrencilerin çok büyük kısmının dersleri kendi ilgi ve istekleri doğrultusunda; dinlerini daha iyi öğrenmek ve daha ahlaklı bir insan olmak beklentisi ile tercih ettikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin derslerden memnuniyet düzeyleri yüksektir. Ancak içerik ve öğretim materyalleri açısından özellikle ortaöğretimde ve akademik düzeyi yüksek öğrencilerde beklentileri karşılama yetersiz kaldığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Seçmeli din eğitimi dersleri; din, ahlak ve değerler alanı dersleri.

ABSTRACT

Evaluation of Religion, Morals and Values Field Elective Courses according to the Student’s Opinions

With the drastic changes in the education system in Turkey in 2012 elective courses of religious education started to be taught in formal general education in academic year 2012-2013. The aim of the study, to determine the motivation and expectation of secondary and high school students when choosing the elective

* Yrd. Doç. Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Bilim Dalı, Merkez Kampüsü, Zonguldak.
e-mail: www.hasanmeydan77@gmail.com

courses of religious education, the satisfaction levels of them after first year of the courses, and their perceptions about acquisitions they have acquired in the courses and perceptions about differing points from religious culture and ethical knowledge courses. For this purpose, taking into account the socio-economic and academic criteria, a survey of 340 students in the four secondary schools and three high schools at the center of the Zonguldak Province was conducted. As a result we identified that vast majority of the students chose the courses in accordance with their own interests and desires, to learn about their religion and to be more moral person. Satisfaction level of the students is high. However, to meet the expectations of students especially in secondary education and a high level of academic is insufficient in terms of content and teaching materials.

Keywords: *Selective religious education courses; selective courses of religion, ethic and values field.*

Giriş

Türkiye’de okullarda din eğitim-öğretiminin konumu eğitim olgusunun din-yoğunluklu özelliğini kaybetmeye ve dinin okullarda derslerden bir ders haline gelmeye başladığı Tanzimat döneminden itibaren çoğu zaman dönemin siyasi şartlarına bağlı olarak şekillenmiştir. Bu süreçte din eğitim-öğretiminin sıklıkla birey, toplum ve insanlık açısından sahip olduğu psikolojik, sosyolojik ve kültürel kazanımlar göz ardı edilerek ideolojik bakış açlarına sıkışmış tartışmalara konu edildiği görülür. Sınırlı sayılabilecek bazı dönemlerde ise toplumsal ihtiyaç ve talepler eğitim olgusunun şekillenmesine katkı sunabilmiş, demokratik süreçlerin yardımıyla halkın çocuklarına talep ettiği düzey ve doğrultuda din eğitimi aldirabilmesinin imkânı oluşmuştur.

Cumhuriyet öncesi dönemde örgün genel eğitim içerisinde din eğitim-öğretimi İlmihal, Kıraat, Kur’an-ı Kerim ve Tecvid, Ahlak, Ulûm-ı Diniye, Elif-bâ gibi dersler vasıtasıyla kendine yer bulmuştur. Cumhuriyet dönemi ile birlikte ilk, orta ve lise programlarında Din Bilgisi adıyla yer alan din dersleri 1924’te lise programlarından, 1927’de ortaokul programlarından, 1929’da ilkokul programlarından, 1939’da ise köy ilkokulları programlarından kaldırıldı. Din bilgisi dersleri 1949’da program dışı ve isteğe bağlı olarak ilkokulların dört ve beşinci sınıflarında tekrar kendine yer bulabildi. 1956’da ortaokulların bir ve ikinci sınıflarına, 1966’da ise liselerin bir ve ikinci sınıflarına haftada birer saat seçmeli din bilgisi dersleri kondu. 1974’de ise ilkokul dört ve beşinci sınıfla birlikte ortaokul ve liselerin tüm sınıflarına zorunlu ahlak dersi konuldu. 1976’da ortaokul ve liselerin üçüncü sınıflarında da isteğe bağlı din bilgisi dersi okutulması kararlaştırıldı. Yine aynı yıl Din Öğretimi Genel

Müdürlüğü'nün valiliklere gönderdiği bir genelge ile din bilgisi dersinin uygulamalı yapılabileceği belirtildi¹. Dersin isteğe bağlı alınan bir ders olmasına rağmen böyle bir meşrulaştırmaya ihtiyaç duyulmuş olması ilginçtir.

1982'de okullardaki din bilgisi ve ahlak dersleri Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi adı altında kültür ve bilgi temelli bir ders olarak birleştirilerek 4-8 sınıflar arasında haftada iki saat; liselerde haftada bir saat zorunlu bir ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Yeni statü de örgün genel eğitimde din eğitim-öğretimi üzerine tartışma ve taleplerin önüne geçememiştir. Talepler bir yandan derslerin iyi bir Müslümanın hayatında kendisine gerekli olacak bilgi ve pratikleri yeterince içermediği yönünde gelişirken diğer yandan da derslerin tek tipte bir din yorumunu dikte ettiği dolayısıyla da din ve vicdan özgürlüğünü ihlal ettiği noktasında toplanmıştır. Bu bağlamda ilk olarak 1990 yılında gayr-ı Müslim vatandaşların talep etmeleri durumunda kendilerine bu dersten muafiyet hakkı tanınmıştır². İslam dini içindeki farklı dini yorumlara ilişkin talepler ise hukuki anlaşmazlıklara konu olmuş nihayetinde 2007 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, DKAB derslerinin içeriğinin farklı İslam yorumlarını içerecek; bu dersin tam anlamıyla bir kültür dersi olarak tanımlanmasını sağlayabilecek tarzda esnetilmesi gerektiği yönünde karar almıştır³. Söz konusu karar ve Türkiye'de son yıllarda her alanda yaşanan demokratikleşme çabalarının bir sonucu olarak 2010 yılında yapılan program değişiklikleri ile hem ilköğretim hem de ortaöğretimde DKAB ders programlarına İslam'ın farklı yorumlarına özellikle de Aleviliğe ilişkin konular eklenmiştir⁴.

- 1 Türkiye'de cumhuriyet öncesi ve sonrası genel örgün eğitim sistemi içinde din eğitim öğretiminin yerine dair ayrıntılı bilgi için bkz: Zengin, Z. S. II. Abdülhamit Dönemi Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve Öğretimi, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2009.; Zengin, Z.S., Tanzimat Dönemi Osmanlı Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve Öğretimi(1839-1876), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2004; Ağrakça, G. P., Mekteplerde Ahlak Eğitim ve Öğretimi (1839-1923), Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2013.; Kaya, U. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlıda Ahlak Eğitimi, Dem Yayınları, İstanbul, 2013. Ayhan, H., *Türkiye'de Din Eğitimi*, İstanbul: Dem Yayınları, 2004.; Gündüz, T. Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7 (7), 1998, s:543-557.
- 2 Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Girme Zorunluluğu Olmayan Öğrenciler, Karar Tarih ve Sayısı: 09.07.1990/1. (<http://dogm.meb.gov.tr/www/egitim-ve-ogretim-yuksekkurulu-karari/icerik/13>) Adresinden 01.07.2012 tarihinde edinilmiştir.
- 3 AİHM (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi), *Hasan ve Eylem Zengin/Türkiye Davası Kararı*, Başvuru No: 1448/04, Strasbourg, 2007.
- 4 2010 yılında yayınlanan ilköğretim ve ortaöğretim DKAB programları sonrasında bu dersin içermiş olduğu Alevilik ve Bektaşiliğe ilişkin konuların genel bir özeti için bkz: Taştekin, O. ve İnan, M., *Alevi Gözüyle Din kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri* (Erzincan Örneği), Rağbet Yayınları, İstanbul, 2013.

DKAB derslerinin toplumun dindar kesimlerinin din eğitimi taleplerini karşılamakta yetersiz kaldığı, isteyen öğrencilere okullarda uygulamayı da içeren din dersleri verilmesi gerektiği yönündeki talepler de toplumun çeşitli kesimlerinde dile getirilmiş ve bu talepler hem sivil toplum kuruluşlarında (STK) hem de din eğitiminin yapılandırılmasına ilişkin resmi organizasyonlarda karşılık bulmuştur. Özellikle yeni anayasa tartışmalarının yoğunlaştığı 2007 yılından itibaren örgün genel eğitim içerisinde dinin inanç, ibadet ve ahlak boyutlarının uygulamasını da içeren seçmeli derslerin konması talepleri yoğunlaşmıştır. Bu cümleden olmak üzere bazı STK'lar isteğe bağlı din eğitimi raporları yayınlamış⁵ ve konu 18. Milli Eğitim Şurasının sonuç bildirisinde kendisine yer bulmuştur. Neticede 2012/6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla⁶ 4+4+4 şeklinde yeniden şekillendirilen örgün genel eğitim sisteminin beş ve dokuzuncu sınıflarından 2012-2013 öğretim yılından itibaren kademeli bir şekilde başlanarak seçmeli din, ahlak ve değerler alanı dersleri konulmuştur. Böylelikle bir yandan toplumda kendine yer bulan İslam'ın farklı yorumlarının diğer yandan da toplumun çoğunluğunu temsil eden geleneksel dini anlayışın taleplerinin karşılanması yönünde adımlar atılmıştır.

Günümüzde örgün genel eğitim sistemi içerisinde din eğitim-öğretimi mesleki eğitimin yanında dördüncü sınıftan on ikinci sınıfa kadar zorunlu müfredatın bir parçası olarak okutulan din kültürü ve ahlak bilgisi (DKAB) dersi ve eğitim sistemimiz için çok yeni bir olgu olan din, ahlak ve değerler alanı seçmeli dersleri ile yer bulmaktadır. Eğitim sistemimizdeki her iki din eğitim-öğretimi kanalı yasal olarak Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve Türkiye'nin tarafı olduğu uluslararası anlaşmalara dayanmaktadır⁷. Anayasa'da yer alan "Din kültürü ve ahlak eğitimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır." ifadesi DKAB dersine; hemen devamında gelen "Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır" ifadesi ise din, ahlak ve değerler alanı derslerine dayanak oluşturmaktadır.

Okullarda din eğitim-öğretimine dayanak oluşturan uluslararası sözleşmelerin başında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950, md: 9), Avrupa İn-

5 4+4+4 Eğitim Sistemi Yeni Anayasada Dini Kurumlar ve din Öğretimi İsteğe Bağlı Din Eğitimi, Ensar Vakfı, İstanbul, 2012.

6 Resmi Gazete, (2012/28261) İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012/6287).

7 1982 Anayasası'90. Maddesinde 7.5.2004 tarihinde yapılan 5170/7 numaralı değişiklikle usulüne uygun olarak yürürlüğe girmiş uluslararası anlaşmalar kanun hükmünde kabul edilmiş ve özellikle de temel hak ve özgürlüklere ilişkin olanların kendi yasalarımızla çelişmesi halinde uluslararası hükümlerin geçerli olacağı belirtilmiştir.

san Hakları Sözleşmesi Ek Protokol (1952, md:2) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname (1948, md: 18) ve Birleşmiş Milletler Uluslar arası Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme (1966, md:18) gelmektedir. Sözleşmeler birbirine oldukça yakın ifadelerle din eğitim ve öğretimi ile ilgili iki temel esası güvence altına almaktadır.⁸ Bunlardan birincisi kişilerin inandıkları dinin tatbikatını ve eğitimini yapma özgürlüğünün din ve vicdan özgürlüğünün bir parçası olarak garanti altına alınmasıdır. İkincisi ise devletlerin eğitim sistemini şekillendirirken anne-babaların kendi inançlarına uygun biçimde çocuklarına din ve ahlak eğitimi verilmesini isteme özgürlüğüne saygı gösterme yükümlülüğü altına sokulmasıdır. Sonuçta Anayasa ve uluslar arası mevzuatın hem çocuklara din ve ahlak alanına ilişkin genel bilgilerin kazandırılmasına yönelik bir kültür dersi olan DKAB derslerinin hem de isteyen öğrenci ve velilerin çocuklarına kendi inançları doğrultusunda ayrıntılı ve uygulamalı eğitim almalarına imkân veren seçmeli derslere dayanak oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Dersleri

Eğitimde bireyin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerinin giderek daha önemli hale geldiği günümüzde program geliştirme çalışmalarını bireylerin ilgi ve ihtiyaçlarının karşılanmasına; yeteneklerinin geliştirilmesine imkân verecek doğrultuda yürütme eğilimi artmıştır. Bu doğrultuda aynı eğitim kademesindeki bireylerin hepsinin sahip olması gereken konuları merkeze alıp bunun dışındaki pek çok konuyu öğrencilerin kendi ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri doğrultusunda seçimlik dersler aracılığıyla almasını sağlayan çekirdek programlama yaklaşımı önemli hale gelmiştir. Merkezde yer alan çekirdek konular dışında öğrencinin tercihine bağlı olarak alınan bu dersler seçmeli/seçimlik dersler olarak adlandırılmaktadır⁹.

Seçimlik dersler okulun genel amaçları içinde iki temel amacı gerçekleştirmeyi sağlarlar: (i) merkezde yer alan ana derslerin takviye edilmesi. (ii) Özel ilgi ve ihtiyaçların karşılanması ve yeteneklerin geliştirilmesi¹⁰. Okullarımızda

8 Sözleşmelerin güvence altına aldıkları iki temel esasa ilişkin metinlere örnek olarak Ek Protokol 1952'nin 9. ve 2. Maddeleri şöyledir: "Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir." "Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir."

9 Baykara, Kevser, İçeriğin ve Eğitim Durumlarının Düzenlenmesi, Eğitimde Program Geliştirme içinde, H. Şeker (Edit), Anı Yayınları, Ankara, 2012.

10 Baykara, *a.g.e.*, s.170-171.

okutulmaya başlanan ve bu çalışmanın konusunu teşkil eden seçmeli dersleri de bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. Bu dersler bir yandan öğrenciye kazandıracakları dini ve kültürel formasyonla okulda din kültürü ve ahlak bilgisi, tarih, edebiyat gibi çekirdek dersleri takviye edecek; diğer yandan kendini din eğitimi alanında yetiştirmek isteyen öğrencilere imkân sunmuş olacaktır. Söz konusu derslerin programlarının dersleri gerekçelendirmesi ve derslerin amaçlarına dair açıklamaları da bu beklentiyi doğrulamaktadır.

2012/6287 sayılı kanuna dayanarak Talim Terbiye Kurulu 25.06.2012 tarih ve 69 sayılı “İlköğretim Kurumları (İlkokul ve Ortaokul) Haftalık Ders Çizelgesi” ve 24.08.2012 tarih ve 124 sayılı “Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesinde Değişiklik Yapılması” kararlarıyla ortaokul ve liselerde okutulacak seçmeli din, ahlak ve değerler alanı dersleri olarak Temel Dini Bilgiler, Kur’an-ı Kerim ve Hz. Muhammed’in Hayatı derslerini belirlemiştir. Söz konusu derslerin öğretim programları Talim Terbiye Kurulunun 31.08.2012/143, 03.09.2012/144, 27.08.2012/136, 27.08.2012/137 ve 03.09.2012/144 sayılı kararlarıyla yayınlanmış ve dersler 2012-2013 eğitim öğretim yılında uygulanmaya başlanmıştır. Derslerin öğretim materyalleri ise öğretim yılının ilk döneminin ortalarında bakanlık tarafından hazırlanarak okullara ulaştırılmıştır.

Ortaokul ve imam hatip liseleri ile ortaöğretim için ayrı yayınlanan Kur’an-ı Kerim Dersi Öğretim Programları¹¹ dersin önem ve gerekçelerinin açıklandığı giriş bölümü, genel amaçlar, programın uygulanmasına ilişkin ilke ve açıklamalar ve ölçme ve değerlendirmeye ilişkin ilkeler açısından birebir aynıdır. Dersin öneminin ve gerekliliğinin açıklandığı girişte Müslümanın günlük hayatında İslam’ı yaşayabilmesi için Kur’an-ı Kerimi gerek lafız gerekse mana yönünden doğru öğrenmesinin gerekliliğine vurgu yapılarak ders temellendirilmektedir. Beş madde şeklinde verilen dersin genel amaçlarını son madde özetler niteliktedir: “Öğrencilerin... Kur’an-ı Kerim’i seyerek ve isteyerek okuma, anlama ve ezberlemeleri amaçlanmaktadır.” Toplamda dokuz maddeden oluşan dersin uygulanmasına ilişkin ilke ve açıklamalar arasında dersin öğrencilere sevdirilerek ve öğrenciyi düşünmeye, anlamaya sevk ederek işlenmesinin ikişer madde ile tekrarlanarak (dersi sevdirek işleme 4 ve 8. maddeler; düşünmeye, anlamaya sevk etme 5 ve 7. maddeler) vurgulanması dikkat çekicidir. Hem genel amaçlarda hem de ilke ve açıklamalarda kendine yer bulun bu vurgu Kur’an-ı Kerim öğretiminde sevginin ve Müslümanın hayatında O’nu lafızlardan hayata aktarmanın önemi düşünüldüğünde der-

11 Ortaokul, İmam-Hatip Ortaokulu Kur’an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara 2012. Ortaöğretim Kur’an-ı Kerim Dersi (9-12. Sınıflar) Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2012.

sin temel gerekçeleri açısından isabetli görülmektedir. Ders konuları Kur'an-ı Kerim ve içeriği hakkında bilgilerin verildiği Kur'an-ı Kerim ve Mesajı (tüm sınıflarda Kur'an-ı Kerimi Tanıyalım ünitesi olarak yer almakta) ve Kur'an okuma çalışmalarını içeren Kur'an-ı Kerimi Okuma ve Ezberleme öğrenme alanlarından (beşinci sınıfta Kur'an -ı Kerim Okumaya Giriş diğer sınıflarda Kur'an-ı Kerimi Güzel Okuma ünitesi olarak yer almaktadır) oluşmaktadır.

Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Öğretim Programı¹² ile Ortaöğretim Hz. Muhammed'in Hayatı Dersleri Öğretim Programı¹³ giriş, genel amaçlar, uygulamaya ilişkin ilke ve açıklamalar ve ölçme değerlendirme ilkeleri açısından aynıdır. Hz. Muhammed'in tüm insanlığın istifade edebileceği örnek bir yaşam modeli olduğu, bu modelden insanlığın istifadesinin onu tanımaya bağlı olduğu gerçeğinden hareketle dersin temellendirmesi yapılmıştır. Derste Hz. Peygamberin hayatının tematik bir yaklaşımla sunulduğu belirtilmiş ve konuların işlenmesinde ayet ve hadislerden azami ölçüde istifade edilmesi istenmiştir. Dersin içeriği her yıl için Hz. Peygamberin hayatını kronolojik bir şekilde ele alan birinci ünite (Hz. Muhammed'in Hayat Hikâyesini Hatırlayalım) ve ardından O'nun hayatının ahlaki ve sosyal boyutlarını tematik bir yaklaşımla ele alan beş üniteden oluşturulmuştur.

Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı¹⁴ ve Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı¹⁵ de aynı giriş, genel amaçlar, uygulama ilke ve açıklamaları ve ölçme değerlendirme ilkelerine sahiptir. Girişte dersin temellendirilmesi "Dinin temel kaynaklarından yalın ve doğru biçimde öğrenilmesi, toplumun inanç ve ibadet birlikteliğinin sağlanması açısından büyük önem taşır." ifadeleriyle yapılmaktadır. Genel amaçlarda ise ders aracılığıyla öğrencilerin İslam'ın dört boyutunu bilmeleri/kavramalarının amaçlandığı anlaşılmaktadır: evrene ve hayata bakış, inanç esasları, ibadetler ve uygulamaları, temel ahlak kuralları ve toplumsal ilkeler. Temel Dini Bilgiler dersi içeriği ortaokul ve liseler için ikişer yıllık olarak planlanmıştır. Öğrenci dersi ortaokul veya lisenin herhangi bir sınıfında iki defa alabilmektedir. Gerek ortaokul gerekse lisede yer alan dersin içeriği İslam dininin inanç, ibadet,

12 Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu, Ankara, 2012.

13 Ortaöğretim Hz. Muhammed'in Hayatı Dersleri Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu, Ankara, 2012.

14 Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu, Ankara, 2012, s: 2.

15 Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu, Ankara, 2012, s. 2.

ahlak, kültür ve medeniyet, evren ve hayata yüklediği anlam, sosyal konulara bakışına dair ünitelerle şekillendirilmiştir.

Din, ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerinin tüm programlarında amaç-kazanım uygunluğu, süreç değerlendirmesi, ölçme araçlarında çeşitlilik, öz değerlendirme, bireysel farklılıklar gibi eğitim alanında genel kabul gören veya yapılandırmacı yaklaşıma uygun ölçme-değerlendirme ilkeleri önerilmektedir. Tüm derslerin uygulama ilke ve açıklamaları arasında dersin işlenişinde görsel, işitsel öğrenme araçlarının kullanılması; öğrenci merkezli yöntemlerin tercih edilmesi; konuların kolaylaştırılarak ve sevdirilerek öğretilmesi ve ayet ve hadislerden bolca istifade ederek ve bunların bir bütünlük içinde anlaşılmasına yönelik ders işlenmesine vurgu yapılmaktadır. Bu durum derslerin işlenişinde yeni eğitim anlayışlarından ve eğitim teknolojilerinden istifadeye ve dinin tüm inananlarını birleştiren ana kaynaklarından öğrenilmesine önem verildiğini göstermektedir.

Din, ahlak ve değerler alanı dersleri eğitim sistemimizde kültür ve bilgi temelli din öğretimi yanında seçmeli olarak yer bulan ve dinin inanma ve uygulamayı da içeren boyutlarını da haiz olan/olması beklenen ilk tecrübe olması nedeniyle önemlidir. Bu nedenle bu derslerin planlama, uygulama ve ölçme-değerlendirme süreçlerinin bilimsel yöntemlerle ele alınarak iyileştirmelerin yapılması gerekecektir. Nitekim bu doğrultuda Din Öğretimi Genel Müdürlüğü 26.03.2013 tarih ve 321536 sayılı yazısıyla öğretmenlerden seçmeli derslerin öğretim programlarını da içeren kendi sorumluluğundaki derslerin öğretim programlarının iyileştirilmesine yönelik eleştiri ve önerileri almaya yönelik bir çalışma başlatmıştır.

Seçmeli din eğitimi dersleri üzerine yapılan ilk ve tespit edebildiğimiz tek akademik çalışma ise Kaymakcan ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilmiştir¹⁶. Çalışmada üç dersin öğretim programı uzman görüşüne dayalı doküman incelemesi yöntemi ile amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreçleri ve değerlendirme boyutları açısından incelenmiş ve gereken durumlarda DKAB dersi ile karşılaştırmalar yapılmıştır. Çalışma sonucunda ulaşılan ve yaptığımız incelemelerde bizim de eksikliğini tespit ettiğimiz hususları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- a) Öğretim programları öğretmenlere yeterince yol gösterici olması için gerekli öğelerin bir kısmını içermemektedir. Bunların başında dersin hangi din eğitim öğretimi yaklaşımlarını esas aldığı hususu gelmektedir. Din eğitim-öğretimi alanında mezhebe dayalı-mezhepler üstü, dini

16 Kaymakcan, R.; Aşlamacı, İ.; Yılmaz, M. ve Telli, A., Seçmeli Din eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu, Değerler Eğitimi Merkezi, İstanbul, 2013.

öğrenme-din hakkında öğrenme, dinden öğrenme gibi yaklaşımlarla genel eğitim yaklaşımlarından hangilerinin ön plana çıkarılması gerektiği programda yer bulmamıştır.

- b) Öğretim programlarında derslerin genel amaçları ve kazanımların büyük kısmı bilişsel öğrenme alanlarından bilgi ve kavrama basamaklarında planlanmıştır. Duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanlarına ait kazanımların sayısı yetersizdir. Bu durum derslerin teorik temelli bir kültür dersi olan DKAB dersinden ne kadar farklı olduğu sorusunu akla getirmektedir. Oysa bu dersler seçmeli olmaları nedeniyle İslam dininin inanç, ibadet ve ahlakını sadece bilme değil benimseme ve yaşamaya yönelik olarak öğrenmeyi içermelidir.
- c) Derslerin öğretim programları öğretmenlere öğrenme yaşantıları ve ölçme değerlendirme süreçlerinde yararlanabilecekleri özel öğretim yöntemleri önermemektedir. Programlarda bu doğrultuda bir bölüm bulunmamakta uygulamaya dair ilke ve açıklamalar bölümünde ise genel (görsellerden yararlanma, ayet ve hadisleri kullanma, sevgiye dayalı ders işleme gibi) birkaç etkinlik ve öneri ile yetinilmektedir.
- d) Derslerin içeriğinin belirlenmesinde modüler program yapısına uygun olarak bilgi hiyerarşisi doğru kurulamamıştır. Özellikle Temel Dini Bilgiler dersinde ortaokul programında yer alan dokuz ünite lise programında da farklı isim; ancak aynı içerik, kazanım ve açıklamalarla tekrar etmektedir.

Eğitim sistemimizde yeni bir olgu olan örgün genel eğitimde seçmeli din eğitimi dersleri fıkirden uygulamaya 4-5 ay gibi kısa sayılabilecek bir süre içinde geçmiştir. Kısa bir süre içerisinde uygulamaya geçen bu seçmeli derslerin başarısı mevcut imkânlar içerisinde öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerini ne derece tatmin ettikleri ile yakından ilgilidir. Bu bağlamda çalışmamızın konusu 2012-2013 öğretim yılından itibaren okutulmaya başlanan seçmeli din ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerinin bu dersleri bir yıl boyunca alan öğrenciler tarafından nasıl değerlendirildiğinin araştırılmasıdır

Araştırmanın Amacı

Araştırmamızın amacı; *Zonguldak il merkezindeki lise ve ortaokullarda öğrenim gören öğrencileri; 2012-2013 öğretim yılı itibarıyla okullarda ilk olarak okutulmaya başlanan din, ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerini almaya yönlendiren faktörleri, derslerden memnuniyet düzeylerini ve kazanımlarına dair algılarını çeşitli değişkenler açısından incelemektir.* Bu amaç doğrultusunda araştırma sonucunda test edilmesi beklenen hipotezler şunlardır:

- a) Din ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerini alan öğrenciler, ebeveynlerinin gelir ve eğitim durumları açısından orta düzeyde yoğunlaşmaktadır.
- b) Öğrencilerin büyük çoğunluğu din ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerini ailelerinin yönlendirmesi ile almışlardır.
- c) Öğrencilerin bir yıllık tecrübenin ardından almış oldukları seçmeli derse karşı ilgileri azalmıştır.
- d) Öğrencilerin aldıkları dersten memnuniyet düzeyleri aldıkları derse göre değişkenlik göstermektedir.
- e) Öğrenciler derslerin içeriklerini – DKAB dersi ile karşılaştırdıklarında – yeterince orijinal bulmamaktadırlar.
- f) Öğrencinin devam ettiği okul türü derslerden memnuniyet düzeyini etkilemektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamız nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak gerçekleştirilen betimsel bir alan araştırmasıdır. Çalışma ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. İlişkisel tarama modeli iki veya daha fazla sayıda değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeye çalışan araştırma modelidir¹⁷. Öğrencilerin almış oldukları dersin türü (Hz. Muhammed'in Hayatı, Kur'an-ı Kerim ve Temel Dini Bilgiler), devam edilen okul türü ve sınıf, yaş, ebeveynlerin eğitim ve gelir durumu araştırmanın bağımsız değişkenleridir. Araştırmanın bağımlı değişkenleri ise öğrencileri bu dersleri almaya yönlendiren faktörler, dersleri alırkenki beklentiler, derslerden memnuniyet düzeyi ve derslerden elde edilen kazanımlara dair algılardır.

Verilerin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Anket insanların yaşam koşullarını, davranışlarını, inançlarını veya tutumlarını betimlemeye yönelik bir dizi sorudan oluşan bir araştırma materyalidir¹⁸. Araştırmada kullanılan anket araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Anket geliştirme süreci öncesinde araştırma konusunu teşkil eden seçmeli derslerin öğretim programları, mevzuat ve literatür incelenmiş; okullarda söz konusu dersleri okutan öğretmenlerle görüşmeler yapılmış ve araştırmada odaklanılması gereken sorular/sorunlar tespit edilmiştir. Araştırmacı tarafından soru havuzu oluşturularak çalışmanın uygulama alanı olan Zonguldak merkezde görev yapan

17 Büyüköztürk, Ş., Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorumu, Pegem Akademi, Ankara: 2005.

18 Büyüköztürk, Ş.; Çakmak, E.K.; Akgün, Ö.E.; Karadeniz, Ş. Ve Demirel, F., Bilimsel Araştırma Yöntemleri, 8. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2011.

ve seçmeli dersleri okutan dört DKAB öğretmeni ve alanın uzmanlarından görüş alınmıştır. Ardından örnekleme oluşturması planlanan öğrencilerle aynı özelliklere sahip üç ortaokul ve iki lise öğrencisiyle yüz yüze görüşme yoluyla anket sorularının anlaşılabilirliği ve anket maddelerinin ölçülmek istenen görüşü yansıtmayı yansıtmadığı değerlendirilerek anket formuna son şekli verilmiştir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan anket formu toplam 43 sorudan oluşmaktadır. Sorulardan on beş tanesi çoktan seçmeli 28 tanesi ise üçlü likert tipte hazırlanmıştır. Sorularda üçlü ölçek noktalarının kullanılmasında – öğrencilerin yaşlarının küçüklüğü dikkate alınarak – ölçek noktalarının çokluğunun onları gereksiz ve rahatsız edici kafa karışıklıklarına yönlendirmesinden kaçınılması ve daha net sonuçlara ulaşılması amaçlanmıştır. Zira araştırmalar ölçek noktalarının küçük farklılıklara yönelik olarak çoğaltılmasının deneklerin güvenilir şekilde ayırım yapmasını zorlaştırdığını göstermiştir¹⁹.

Anketlerin okullarda uygulanması 25 Mayıs-05 Haziran 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Uygulama öncesinde Zonguldak İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izin alınmış ve uygulama seçmeli dersleri okutan öğretmenler vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. İl Millî Eğitim Müdürlüğü, okul idarecileri ve okullarda görevli öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda okulların başarı durumları ile öğrenci potansiyelleri göz önünde bulundurularak Zonguldak Fen Lisesi, Atatürk Anadolu Lisesi, Endüstri Meslek Lisesi, Gazi Ortaokulu, Yayla Ortaokulu, Gazi Mustafa Kemal Ortaokulu ve Mimar Sinan Ortaokulunda uygulama gerçekleştirilmiştir. Okullara toplam 400 anket bırakılmış bunlardan 354 tanesi doldurulmuş olarak geri alınmış, geri dönen anketlerden 14 tanesinin özensiz doldurulduğu veya çok fazla sorunun boş bırakıldığı tespit edildiği için toplam 340 anket değerlendirmeye alınmıştır. Anketlerin değerlendirilmesinde SPSS programı kullanılmış, verilerin yorumlanması ve sunumunda ise frekans, yüzde ve ki-kare ($p < 0,005$) testi uygulanmıştır.

Evren, Örneklem ve Özellikleri

Araştırmamızın ideal evrenini Zonguldak il merkezinde 2012-2013 öğretim yılında ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerini okuyan yaklaşık 3000 öğrenci oluşturmaktadır. Uygulamanın gerçekleştirildiği üç lise ve dört ilköğretim okulunda din, ahlak ve değerler seçmeli derslerini yaklaşık 600 öğrenci okumuştur²⁰. Bu öğrencilerden kendilerine ulaşılabilen ve sağlıklı veri alınabilen 340 öğrenci araştırmamızın örneklemini oluşturmaktadır. Örneklemi-

19 Büyüköztürk ve diğerleri, *a.g.e.*

20 Söz konusu rakamlar İl Millî Eğitim Müdürlüğü yetkilileri ile yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Bazı öğrencilerin birden fazla seçmeli din ahlak ve değerler alanı seçmeli dersi alması gibi nedenlerle kesin sayı verilememektedir.

mizde yer alan öğrencilerin % 60,3'ü erkek; % 39,7'si kızdır.²¹ Öğrencilerin % 52,9'u ortaokul (beşinci sınıf) % 47,1'i ise lise (9. Sınıf) öğrencisidir. Lise öğrencilerinin genel örneklem içindeki (% 52,9 ortaokul dâhil) lise türüne göre dağılımı ise % 7,6 Fen Lisesi, % 16,8 Anadolu Lisesi ve % 22,6 Meslek Lisesi şeklindedir. Örneklemin özelliklerine ilişkin diğer bilgiler Tablo1, Tablo2, Tablo3, Tablo4 ve Tablo5'te sunulduğu gibidir.

Tablo 1: Ailenin Gelir Durumuna İlişkin Algı

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Çok düşük	9	2,7	2,7
Düşük	18	5,3	8,0
Orta	102	30,1	38,1
İyi	153	45,1	83,2
Çok iyi	57	16,8	100,0
Toplam	339	100,0	
Yanıt Vermeyen	1		
Toplam	340		

Tablo 1'e göre öğrencilerin büyük kısmı ailelerinin gelir durumunu orta ve iyi olarak tanımlamaktadır. Öğrencilerden soru köküne ilave olarak parantez içinde yapılan bir ilave ile soruyu temel ihtiyaçlarını zorlanmadan karşılayabilme durumuna göre cevaplamaları istenmiştir. Orta ve iyi cevabını verenlerin oranı toplamda % 75,2'dir. Bu durumda öğrencilerin dörtte üçünden fazlasının orta düzeyde gelire sahip ailelerden gelen çocuklar olduğu söylenebilir. Öğrencilerin % 16,8'i ailelerinin gelir durumunu çok iyi; % 8'i ise düşük ve çok düşük olarak nitelendirmiştir.

21 Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2012-2013 öğretim yılında ortaokullarda 2.815.534 erkek, 2.751.452 kız öğrenci; ortaöğretimde ise 2.643.414 erkek, 2.352.209 kız öğrenci öğrenim görmektedir. Veriler kız ve erkek öğrenciler arasında yaklaşık % 2'lik erkekler lehine bir fazlalığa işaret etmektedir. Buna rağmen örneklemimizde erkek öğrencilerin yaklaşık 10 puanlık bir fazlalığa sahip olmasının çalışmanın yürütüldüğü okullardan bir tanesinin büyük oranda erkek öğrencilerin devam ettiği EML olmasına bağlı olduğu değerlendirilmektedir (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018)

Tablo 2: Anne-Baba'nın Eğitim Durumu

	Frekans		Yüzde		Birikimli Yüzde	
	Anne	Baba	Anne	Baba	Anne	Baba
Okuryazar değil	4	2	1,2	,6	1,2	,6
Sadece okuryazar	10	4	3,0	1,2	4,1	1,8
İlkokul mezunu	148	98	43,8	29,3	47,9	31,0
Ortaokul mezunu	71	72	21,0	21,5	68,9	52,5
Lise mezunu	65	85	19,2	25,4	88,2	77,9
Üniversite mezunu	40	74	11,8	22,1	100,0	100,0
Toplam	338	335	100,0	100,0		
Yanıt Vermeyen	2	5				
Toplam	340		340			

Örnekleminizde yer alan öğrencilerin anne-babalarının eğitim durumlarına ilişkin Tablo 2'de sunulan bilgiler ebeveynlerin eğitim durumunun en çok ilkokul mezunu seçeneğinde yoğunlaştığını, okuryazar olmayan veya sadece okuryazar olan ebeveynlerin oranınınsa oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Veriler özellikle babaların eğitim durumunda ilkokuldan üniversiteye kadar tüm kademelerde dengeli bir dağılıma işaret etmektedir. Annelerin eğitim durumu oranında ise ilkokuldan yükseköğretime gidildikçe düşüş yaşandığı anlaşılmaktadır. Söz konusu düşüş ile birlikte – ebeveynlerin öğrenim çağında oldukları 20-25 yıl öncesindeki okullaşma oranlarına göre – ebeveynlerin eğitim durumunun yüksek, güncel adrese dayalı nüfus sistemi verilerine ise benzer olduğu anlaşılmaktadır²².

Tablo 3: Yaz Kur'an Kursu'na devam etme durumunuz.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Her yaz mutlaka düzenli giderim	129	37,9	37,9
Hiç yaz Kur'an Kursu'na gitmedim.	49	14,4	52,4
Yaz Kur'an Kurslarına katıldım ancak düzenli devam etmedim	162	47,6	100,0
Toplam	340	100,0	

Seçmeli din, ahlak ve değerler alanı dersleri İslam dininin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor amaçlar gözetilerek verilebilecek dersler olarak yaz tatillerinde

22 1994-1995 yılı itibarıyla Türkiye'de yükseköğretimde okullaşma oranı kadınlarda %7,35, erkeklerde %9,82'dir. Zonguldak iline ait Adrese Dayalı Nüfus Sayımı (ADNS) sonuçlarına göre ise 35-49 yaş arası yükseköğretim mezuniyet oranı (kadın, erkek birlikte) 17,5 civarındadır (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018).

kısa süreliğine öğrencilerin isteğe bağlı olarak devam ettiği yaz Kur'an Kurslarına benzer içerik ve amaçlara sahiptir. Bu nedenle her iki eğitim kanalının birbirini desteklemesi ya da farklı nedenlerle yaz kurslarına devam edemeyen öğrenciler için bu derslerin bir imkân oluşturması beklenmektedir. Örneklemimizde yer alan öğrencilerin yaz kurslarına devam etme durumlarına ilişkin Tablo 3'deki veriler öğrencilerin %37,9'unun kurslara düzenli devam ederken %14,4'ünün yaz kurslarına hiç gitmediğini %47,6sının ise düzenli bir şekilde yaz kursuna gitmediğini göstermektedir. Veriler derslerin yaz kurslarına düzenli devam etmeyen ve hiç yaz kursuna gitmeyen öğrenci ve aileleri için önemli bir imkân oluşturduğunu göstermektedir.

Tablo 4: Bu yıl boyunca (2012-2013 öğretim yılı) aldığınız seçmeli ders.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Temel Dini Bilgiler (İslam I-II)	90	26,5	26,5
Hız. Muhammed'in Hayatı	94	27,6	54,1
Kur'an-ı Kerim	156	45,9	100,0
Toplam	340	100,0	

Örneklemimizde yer alan öğrencilerin % 45,9'u Kur'an-ı Kerim; % 27,6'sı Hız. Muhammed'in Hayatı; % 26,5'i ise Temel Dini Bilgiler dersini almıştır. Seçmeli derslerin Türkiye genelinde seçilme oranlarına ilişkin Ekim 2012 itibarıyla Bakanlık tarafından kamuoyuna yapılan açıklamada Kur'an-ı Kerim dersinin Matematik Uygulamaları ve Yabancı Dil derslerinin ardından en çok (yaklaşık 480.000 öğrenci) seçilen ders olduğu; bunu Hız. Muhammed'in Hayatı (305.000) dersinin izlediği; Temel Dini Bilgiler Dersi'nin ise genel sıralamada yedinci sırada (180.000) tercih edildiği belirtilmiştir²³.

Tablo 5: Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuma durumunuzla ilgili size uyan seçeneği işaretleyiniz.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kur'an okumayı seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde öğrendim	76	22,6	22,6
Kur'an okumayı önceden biliyordum	139	41,2	63,8
Kur'an okumayı bilmiyorum	122	36,2	100,0
Toplam	337	100,0	
Yanıt Vermeyen	3		
Toplam	340		

23 <http://www.meb.gov.tr/haberler/haberayrinti.asp?ID=9757>.

Tablo 5'deki verilere göre öğrencilerin % 41,2'si Kur'an- Kerim okumayı seçmeli din ahlak ve değerler alanı derslerini almadan önce bildiğini ifade etmektedir. % 36,2'si ise Kur'an-ı Kerim okumayı bilmediğini belirtmiştir. Örneklemin tamamı içindeki % 22,6'lık oran ise Kur'an-ı Kerim okumayı seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde öğrenmiştir. Tablo 4 ve Tablo 5'deki veriler üzerine yapmış olduğumuz karşılaştırmalı analizde ise Kur'an-ı Kerim dersini alan öğrencilerden % 38,7'sinin Kur'an-ı Kerim okumayı bu derste öğrendiği; %44,5'inin Kur'an-ı Kerim okumayı önceden bildiği; %16,8'inin ise Kur'an-ı Kerim okumayı bilmediği anlaşılmıştır. Bir yıl boyunca haftada iki saat Kur'an-ı Kerim dersi almasına rağmen öğrencilerin yaklaşık altıda birinin Kur'an okumayı bilmediğini ifade etmesi, kanaatimizce söz konusu derste başarının artırılmasına yönelik kapsamlı çalışmalara ivedilikle ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Öğrencileri Din Ahlak ve Değerler Alanına Ait Seçmeli Dersleri Almaya Yönlendiren Nedenler

Tablo 6: İleride hangi meslek alanında çalışmak istersiniz?

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
İşçi olmak isterim.	31	9,1	9,1
Memur olmak isterim. (Din dersi öğretmenini vb. dışında)	115	33,8	42,9
İlahiyatçı, din dersi öğretmenini veya din görevlisi olmak isterim.	17	5,0	47,9
Serbest meslek veya ticaretle uğraşmak isterim.	75	22,1	70,0
Diğer	102	30,0	100,0
Toplam	340	100,0	

Örgün genel eğitimdeki din, ahlak ve değerler alanı seçmeli dersleri, örgün mesleki din eğitimine bir alternatif değil; çocuklarına genel eğitimle birlikte din ve ahlak eğitimi alanındaki temel bilgileri uygulamalı olarak aldırarak isteyen veliler için bir imkândır. Bununla birlikte örgün genel eğitimin ortaokul veya lise kademesinden imam-hatip liselerine veya ilahiyat eğitimi veren fakültelere geçmek mümkündür. Dolayısıyla bu dersler bir yandan da bu tür bir düşünceye sahip – en azından bir alternatif olarak bu fikri barındıran – veli ve öğrenciler için de bir imkân oluşturmaktadır. Bu bağlamda öğrencilere ileride hangi meslek alanında çalışmak istersiniz sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin kendilerine sunulan seçenekler arasında en az oranda (% 5,0) ilahiyat, din dersi öğretmenliği veya din görevliliğini tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Bu

sonuç en yüksek oranda tercih edilen diğer memurlukların (%33,8) yaklaşık yedide birine; kendisine en yakın sonuç olan işçi olmak (%9,1) isterim cevabının ise yaklaşık yarısına eşittir. Bu durumda derslerin programlarının gerekçelendirmelerinde de ortaya konan dinini hayattaki uygulamalarıyla birlikte öğrenmek isteyenler için bir imkân oluşturma fonksiyonunun ön plana çıktığı söylenebilir.

Tablo 7: Sizi seçmeli din eğitimi dersini almaya yönlendiren sebep nedir?

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kendi ilgi ve merakım	237	69,7	69,7
Ailemin isteği	52	15,3	85,0
Öğretmenlerimin teşviki	20	5,9	90,9
Çevremim veya arkadaşlarımdımın teşvik etmesi	6	1,8	92,6
Bilinçli ve istekli bir tercih değildi	18	5,3	97,9
Diğer	7	2,1	100,0
Toplam	340	100,0	

Tablo 7'de öğrencileri seçmeli din eğitimi dersini almaya yönlendiren sebebin ne olduğuna ilişkin veriler sunulmuştur. Öğrencilerin çok büyük bir kısmı (%69,7) dersleri kendi ilgi ve merakı nedeniyle aldığını belirtmiştir. Öğrencileri ikinci sırada bu dersleri almaya yönlendiren sebep ise %15,3 ile ailenin isteğidir. Öğretmenlerin teşviki %5,9 ile üçüncü sırada çevre teşviki ise % 1,8 ile üçüncü sıradadır. Öğrencilerden % 5,3'ü ise dersleri bilinçli ve istekli bir şekilde tercih etmediğini belirtmiştir. Sonuçlar derslerin öğrenciler ve aileleri tarafından bilinçli ve istekli bir şekilde tercih edildiğini, toplumda var olan ihtiyaca karşılık geldiklerini göstermektedir. Okulda öğretmenlerin teşvikine bağlı yapılan (%5,3) tercihlerin bir kısmının ise okulun imkânları çerçevesinde bazı derslerin zaten açılmaması nedeniyle bu derslere yöneltilenleri de kapsadığı düşünüldüğünde oldukça düşük bir oran olarak görülmektedir. Öğrencileri seçmeli din eğitimi derslerini almaya yönlendiren sebepler okul değişkenine bağlı olarak değişiklik arz etmiştir.

Tablo 8: Okul Türü* Seçmeli Din Eğitimi Dersini Almaya Yönlendiren Sebep.

Okul	Sizi seçmeli din eğitimi dersini almaya yönlendiren sebep nedir?								Ki-Kare
		Kendi ilgi ve merakım	Ailemin isteği	Öğretmenlerimin teşviki	Çevremin veya arkadaşlarımın teşvik etmesi	Bilinçli ve istekli bir tercih değildi	Diğer	Toplam	
Ortaokul	Frekans	133	32	4	3	7	1	180	0,000
	Yüzde	73,9%	17,8%	2,2%	1,7%	3,9%	,6%	100,0%	
Fen Lisesi	Frekans	19	4	1	1	1		26	
	Yüzde	73,1%	15,4%	3,8%	3,8%	3,8%		100,0%	
Anadolu Lisesi	Frekans	42	12		1	2		57	
	Yüzde	73,7%	21,1%		1,8%	3,5%		100,0%	
Meslek Lisesi	Frekans	43	4	15	1	8	6	77	
	Yüzde	55,8%	5,2%	19,5%	1,3%	10,4%	7,8%	100,0%	
Toplam	Frekans	237	52	20	6	18	7	340	
	Yüzde	69,7%	15,3%	5,9%	1,8%	5,3%	2,1%	100,0%	

Kendi ilgi ve merakı nedeniyle dersleri aldığını belirten öğrencilerin oranı ortaokul, fen lisesi ve Anadolu liselerinde bir birine çok yakın oranlarda gerçekleşmiştir (%73,1, %73,7,%73,9). Meslek lisesinde ise bu oran %55,8'e düşmektedir. Meslek lisesinde diğer okulların üçte birinden daha düşük oranda aile teşviki seçeneği işaretlenmiştir. Öte yandan meslek lisesinde öğretmenlerin teşvikinin diğer okullardan yüksek (%10,4) olduğu belirlenmiştir. Veriler – özellikle aynı eğitim kademesinde yer alan fen ve Anadolu liseleri arasındaki farklılık – seviye belirleme sınavı ile akademik başarı seviyesi yüksek öğrencileri alan okullarda öğrenci ve velilerin daha bilinçli bir şekilde bu dersleri tercih ettiklerini göstermektedir. Meslek lisesinde öğretmenlerin teşvikinin biraz daha fazla olmasını ise söz konusu okulların imkânları ve bu okullarda idare veya öğretmenlerin öğrencilerde akademik disiplini de artıracak değerlere bu derslerin yapması muhtemel katkıları düşünmeleri ile açıklanabilir.

Tablo 9: Seçmeli din eğitimi dersini seçerken bu dersin size en çok hangi yönden katkıda bulunacağını düşünmüştünüz?

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Dinimi daha iyi öğrenmemi sağlayacak	208	61,2	61,2
Daha dindar bir insan olmamı sağlayacak	10	2,9	64,1
Daha ahlaklı bir insan olmamı sağlayacak	88	25,9	90,0
Bir beklentim yoktu	22	6,5	96,5
Diğer	12	3,5	100,0
Toplam	340	100,0	

Tablo 9'daki veriler öğrencilerin bu dersleri seçerken dini ve ahlaki açıdan ne tür beklentiler içinde olduklarını göstermektedir. Öğrencilerin büyük kısmı (%61,2) dersleri dinini daha iyi öğrenmek beklentisi ile seçmiştir. Dersleri daha ahlaklı bir insan olmalarına katkı sağlaması için seçen öğrencilerin oranı % 25,9; daha dindar bir insan olmalarına katkı sağlaması düşüncesiyle seçenlerin oranı ise % 2,9dur. %6,5lik bir oran ise herhangi bir beklenti içinde olmadığını belirtmiştir. Veriler öğrenciler tarafından derslerin büyük oranda bilgi temelli olarak ele alındığını göstermektedir. İbadet ve muamelat açısından uygulama boyutunu daha çok ima eden daha dindar bir insan olmama katkı sağlayacak seçeneği oldukça düşük oranda tercih edilmiştir. Dinin sosyal boyutlu uygulamalarını işaret eden daha ahlaklı bir insan olma seçeneği ise oldukça yüksek oranda (%25,9) tercih edilmiştir. Bu sonuç öğrenciler tarafından dinin ahlaki boyutunun öğrenilip yaşanmasına dair ihtiyacın yüksek oranda hissedildiği şeklinde anlaşılabilir.

Öğrencinin Almış Olduğu Seçmeli Dersten Memnuniyet Durumu

Tablo 10: Seçmeli din eğitimi dersini iyi ki almışım.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Katılmıyorum	12	3,5	3,5
Kararsızım	65	19,2	22,7
Katılıyorum	262	77,3	100,0
Toplam	339	100,0	
Yanıt Vermeyen	1		
Toplam	340		

Tablo 10'daki veriler öğrencilerin almış oldukları seçmeli din, ahlak ve değerler alanı derslerinden memnuniyet oranlarının yüksek olduğunu göster-

mektedir. Öğrencilerin % 77,3'ü almış olduğu dersi iyi ki almışım derken; olumsuz görüş bildirenlerin oranı %3,5'te kalmıştır. Kararsızların oranı ise % 19,2'dir. Veriler genel anlamda memnuniyetin yüksek olduğunu gösterse de kararsız öğrencilerin oranınının yüksekliği dikkat çekicidir.

Tablo 11: Sonraki senelerde de seçmeli din eğitimi dersi almak istiyorum.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Katılmıyorum	37	10,9	10,9
Kararsızım	121	35,7	46,6
Katılıyorum	181	53,4	100,0
Toplam	339	100,0	
Yanıt Vermeyen	1		
Toplam	340		

Öğrencilerin seçmeli din eğitimi derslerinden memnuniyet durumlarını başka bir yönden ortaya koyan Tablo11'deki verilere göre öğrencilerin ancak %53,4'ü seneye tekrar seçmeli din eğitimi dersi almak istediğini belirtmiştir. Bu oran dersi ilk kez aldığı için memnun olduğunu belirten Tablo 10'daki %77,3'ün oldukça altındadır. Kararsızlar ve olumsuz görüş bildirenlerin oranı ise %46,6 gibi oldukça yüksek bir rakama ulaşmıştır. Tablo 10 ve Tablo 11'deki verileri öğrencilerin derslerin içerik ve işleniş açısından yeterince doyurulmadığı şeklinde yorumlamak yerinde olacaktır. Zira öğrencilerin önemli bir kısmı dersleri bir defa almayı yeterli görmekte seneye aynı dersin devamını veya farklı bir seçmeli din eğitimi dersi alma konusunda kararsız veya negatif kalmaktadır.

Tablo 12: Seçmeli din eğitimi dersi yerine başka bir seçmeli dersi tercih etmek isterdim.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Katılmıyorum	156	46,2	46,2
Kararsızım	88	26,0	72,2
Katılıyorum	94	27,8	100,0
Toplam	338	100,0	
Yanıt Vermeyen	2		
Toplam	340		

Öğrencilere almış oldukları seçmeli din eğitimi dersi yerine başka bir ders almış olmayı isteyip istemedikleri sorulduğunda derslere ilişkin memnuniyet düzeyi biraz daha düşmektedir. Öğrencilerin %46,2'si başka bir ders almış olmayı istemediğini belirtirken; % 27,8'i başka bir ders almış olmayı istediğini belirtmiş; %26,0 gibi yüksek bir oran da kararsız kalmıştır. Veriler öğrencilerin yarısından fazlasının bir yıl boyunca almış olduğu seçmeli din eğitimi dersi yerine başka bir ders almış olmayı istediğini veya en azından bu konuda kararsız olduğunu; almış olduğu dersten yeterince tatmin olamadığını göstermektedir.

Tablo 13: Seçmeli din eğitimi dersinde kendimi diğer bütün derslerden daha huzurlu ve mutlu hissediyorum.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Katılmıyorum	35	10,4	10,4
Kararsızım	113	33,7	44,2
Katılıyorum	187	55,8	100,0
Toplam	335	100,0	
Yanıt Vermeyen	5		
Toplam	340		

Öğrencilerin derse ilişkin memnuniyet düzeylerini belirlemeye yönelik bir başka soruda öğrencilerin %55,8'i kendilerini seçmeli din eğitimi derslerinde diğer bütün derslerden daha mutlu ve huzurlu hissettiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin %33,7'si kararsız kalmış; % 10,4'ü ise negatif görüş bildirmiş; beş öğrenci ise yanıt vermemiştir. Din eğitimi derslerinin içeriği, işleniş ve amaçları yönünden öğrencinin manevi duygularına daha fazla hitap etmesi, dini bir sorumluluğu da yerine getirmenin verdiği huzuru öğrenciye hissettirmesi beklenebilir. Bu anlamda derslerin genel anlamda başarılı olduğu söylenebilir. Zira soru kökü oldukça iddialıdır. Ancak öğrencilerin yarısına yakınının dersleri bir yıl boyunca almış olmasına karşın söz konusu derslerin içerik, işleniş ve amaçlarının huzur ve mutluluk verici yönünü yeterince hissedememiş oluşu kanaatimizce derslerin içerik, işleniş ve amaçları yönünden alınması gereken mesafelerin olduğunu göstermektedir. Soruya verilen cevaplar alınan seçmeli din eğitimi dersi değişkenine bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermiştir.

Tablo 14: Alınan Ders/Seçmeli Din Eğitimi Dersinde Kendimi Diğer Bütün Derslerden Daha Mutlu ve Huzurlu Hissediyorum.

Öğrencinin Aldığı Ders	Seçmeli din eğitimi dersinde kendimi diğer bütün derslerden daha huzurlu ve mutlu hissediyorum.			Toplam	Ki-Kare
	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum		
Temel Dini Bilgiler (İslam I-II)	Frekans	16	32	41	89
	Yüzde	18,0%	36,0%	46,1%	100,0%
Hz. Muhammed'in Hayatı	Frekans	4	40	49	93
	Yüzde	4,3%	43,0%	52,7%	100,0%
Kur'an-ı Kerim	Frekans	15	41	97	153
	Yüzde	9,8%	26,8%	63,4%	100,0%
Toplam	Frekans	35	113	187	335
	Yüzde	10,4%	33,7%	55,8%	100,0%

Öğrenciler seçmeli din eğitimi derslerinde kendimi diğer derslerden daha huzurlu ve mutlu hissediyorum görüşüne en yüksek oranda (%63,4) Kur'an-ı Kerim dersinde katılmışlardır. Hz. Muhammed'in Hayatı dersinde bu oran %52,7'ye Temel dini bilgiler dersinde ise % 46,1'e düşmektedir.

Öğrencinin Ders İçeriği ve Materyallerinden Memnuniyet Durumu

Tablo 15: Seçmeli din eğitimi dersinden kullandığımız öğretim materyali (ders kitabı) yeterince ilgi çekicidir.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Katılmıyorum	38	11,2	11,2
Kararsızım	60	17,7	28,9
Katılıyorum	241	71,1	100,0
Toplam	339	100,0	
Yanıt Vermeyen	1		
Toplam	340		

Tablo 15'deki veriler öğrencilerin derste kullanmış oldukları ders kitabından memnuniyet durumlarını göstermektedir. Öğrencilerin %71,1'i ders kitabından memnun olduğunu belirtirken; % 11,2'lik bir oran olumsuz görüş bildirmiş; % 17,7 ise kararsız kalmıştır. Öğrencilerin ders materyalinden memnuniyet düzeyleri öğrencinin aldığı derse göre farklılık göstermemiş ancak okul türü değişkenine bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı oluşmuştur.

Tablo 16: Okul Türü Değişkenine Göre Ders Materyalinden Memnuniyet Durumu.

Okul Türü	Seçmeli din eğitimi dersinden kullandığımız öğretim materyali (ders kitabı) yeterince ilgi çekicidir.			Total	Ki-Kare
	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum		
Ortaokul	Frekans	14	25	141	0,000
	Yüzde	7,8%	13,9%	78,3%	
Fen Lisesi	Frekans	7	6	13	
	Yüzde	26,9%	23,1%	50,0%	
Anadolu Lisesi	Frekans	11	19	27	
	Yüzde	19,3%	33,3%	47,4%	
Meslek Lisesi	Frekans	6	10	60	
	Yüzde	7,9%	13,2%	78,9%	
Toplam	Frekans	38	60	241	
	Yüzde	11,2%	17,7%	71,1%	

Tablo 16'daki veriler fen lisesi ve Anadolu Lisesi öğrencilerinin ders kitabından memnuniyet düzeyinin ortaokul ve meslek lisesi öğrencilerine oranla daha düşük olduğunu göstermektedir. Ortaokul ve meslek lisesi öğrencilerinde memnuniyet oranı %78,3 ve %78,9 iken fen lisesi ve Anadolu lisesinde oran % 50 ve aşığına inmektedir. Bu durumu Anadolu ve fen lisesi öğrencilerinin eğitim materyali konusundaki kalite standartlarının yüksek olması ile açıklamak mümkündür. Bu durumun din eğitimi araştırmacı, planlayıcı ve uygulayıcılarına mesajı ise çok nettir: akademik standartları yüksek öğrenci ve bireylere yönelik kalitede içerik ve içerik sunumuna sahip materyaller üretilmesine ihtiyaç vardır.

Tablo 17: Bu yıl boyunca almış olduğum seçmeli din eğitimi dersindeki konular yeterince ilgi çekici değildi.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Katılmıyorum	168	49,6	49,6
Kararsızım	93	27,4	77,0
Katılıyorum	78	23,0	100,0
Toplam	339	100,0	
Yanıt Vermeyen	1		
Toplam	340		

Öğrencilerin ders içeriklerini yeterince ilgi çekici bulup bulmadıklarını belirlemeye yönelik soruya verdikleri cevaplar %49,6'lık bir memnuniyeti

göstermiştir. Öğrencilerin %23,0'ı ders içeriklerini yeterince ilgi çekici bulmazken; %27,4'ü kararsız kalmıştır. Bu veriler öğrencilerin ilgisini çekme anlamında ders içeriklerinin de yeterince başarılı olamadığı şeklinde yorumlanabilir. Zira her iki öğrenciden birisi ders içeriğini tatmin edici bulmamıştır. Bu memnuniyetsizlikte ders konularının yanında derslerin işlenişi, konuların sunuluşu vb. faktörlerin de etkili olduğu düşünülse bile sonuçların ders veya okul türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık oluşturmamış oluşu önemli bir veridir. Çünkü bu durum yetersiz düzeydeki memnuniyet oranının okul, öğretmen, öğrenci profili vb. açılardan farklılaşmadığını; doğrudan konuların öğrenci ilgisini çekecek biçimde seçilip sunulması ile bağlantılı olduğu gerçeğini güçlendirmektedir.

Öğrencilerin Seçmeli Dersten Elde Edilen Kazanımlara Dair Algıları

Tablo 18: Dinimle ilgili merak ettiğim soruların cevaplarını ve öğrenmek istediğim konuları seçmeli din eğitimi dersinde öğrenme imkânı buldum.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Katılmıyorum	16	4,7	4,7
Kararsızım	54	15,9	20,6
Katılıyorum	269	79,4	100,0
Toplam	339	100,0	
Yanıt Vermeyen	1		
Toplam	340		

Tablo 18'de öğrencilerin seçmeli din ahlak ve değerler alanı derslerinden kazanımlarından dinin bilgi boyutuna ilişkin algı durumları verilmektedir. Öğrencilerin büyük kısmı (%79,4) derslerde dinleri ile ilgili merak ettikleri soruların cevaplarını ve öğrenmek istedikleri konuları öğrenme imkânı bulduklarını belirtmişlerdir. Derslerde merak ettiği soruların cevaplarını ve konuları öğrenemediğini belirten öğrencilerin oranı %4,7'de kalırken; kararsızların oranı %15,9 olmuştur. Öğrencilerin yaklaşık beşte dördünün olumlu görüş bildirmesini derslerin bilgi düzeyinde, bilişsel alandaki başarısı açısından olumlu bir sonuç olarak değerlendirmek mümkündür. Öğrencilerin verdikleri cevaplar seçtikleri derse göre istatistiksel açıdan anlamlı şekilde farklılaşmamış; kendilerini bu dersleri almaya yönlendiren etkenlere göre ise farklılaşmıştır.

Tablo 19: Öğrencileri dersi almaya yönlendiren sebep*dinimle ilgili merak ettiğim soruların cevaplarını ve öğrenmek istediğim konuları öğrenme imkânı buldum.

Dersi almaya yönlendiren sebep		Dinimle ilgili merak ettiğim soruların cevaplarını ve öğrenmek istediğim konuları seçmeli din eğitimi dersinde öğrenme imkânı buldum.				Ki-Kare
		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam	
Kendi ilgi ve merakım	Frekans	4	26	207	237	0,000
	Yüzde	1,7%	11,0%	87,3%	100,0%	
Ailemin isteği	Frekans	6	15	30	51	
	Yüzde	11,8%	29,4%	58,8%	100,0%	
Öğretmenlerimin teşviki	Frekans	2	2	16	20	
	Yüzde	10,0%	10,0%	80,0%	100,0%	
Çevremim veya arkadaşlarımla teşvik etmesi	Frekans		2	4	6	
	Yüzde		33,3%	66,7%	100,0%	
Bilinçli ve istekli bir tercih değildi	Frekans	3	8	7	18	
	Yüzde	16,7%	44,4%	38,9%	100,0%	
Diğer	Frekans	1	1	5	7	
	Yüzde	14,3%	14,3%	71,4%	100,0%	
Toplam	Frekans	16	54	269	339	
	Yüzde	4,7%	15,9%	79,4%	100,0%	

Öğrencilerin almış oldukları dersten dinin/dindarlığın bilgi boyutuna ilişkin kazanımlarına dair algıları en yüksek oranda (%87,3) kendi ilgi ve merakları ile bu derslere yönelmeleri durumunda gerçekleşmiştir. Bunu %80,0 ile öğretmenlerimin teşviki seçeneği ortalamasının üstünde bir oranla takip ederken; en düşük oran %38,9 ile bilinçli ve istekli bir tercih değildi seçeneğini işaretleyen öğrencilerde görülmüştür. Bu öğrencilerde kararsız kalma (%44,4) ve olumsuz görüş bildirme (%16,7) oranları ortalamaların üç katından fazladır. Bu durum genel anlamda eğitimde, özelde ise din eğitim öğretiminde çok temel bir ilkeyi doğrular niteliktedir: eğitimin başarısı öğrencinin ilgi ve merakını uyandırmaya, severek öğrenmesini sağlamaya bağlıdır.

Tablo 20: Seçmeli din eğitimi dersi ibadetlerimi daha özenle yapmama katkıda bulundu.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Katılmıyorum	24	7,1	7,1
Kararsızım	61	18,0	25,1
Katılıyorum	253	74,9	100,0
Toplam	338	100,0	
Yanıt Vermeyen	2		
Toplam	340		

Seçmeli derslerin öğrencilerde dinin ibadet boyutuna ilişkin bir gelişme sağlayıp sağlamadığına ilişkin soruya vermiş oldukları cevaplar büyük oranda olumludur. Öğrencilerin % 74,9'u dersleri almış oluşunun ibadetlerini daha özenle yapmasına katkıda bulunduğunu belirtmiştir. Olumsuz görüş bildirenlerin oranı %7,1 olurken; kararsızların oranı %18dir. Öğrencilerin cevapları almış oldukları derse göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermezken; dersi alırkenki beklenti durumu açısından farklılaşmıştır.

Tablo 21: Dersi alırkenki beklenti*ibadetlerimi daha özenle yapmama katkıda bulundu.

Dersi alırken beklenti		Seçmeli din eğitimi dersi ibadetlerimi daha özenle yapmama katkıda bulundu.			Toplam	Ki-Kare
		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum		
Dinimi daha iyi öğrenmemi sağlayacak	Frekans	10	31	166	207	0,000
	Yüzde	4,8%	15,0%	80,2%	100,0%	
Daha dindar bir insan olmamı sağlayacak	Frekans	1	6	3	10	
	Yüzde	10,0%	60,0%	30,0%	100,0%	
Daha ahlaklı bir insan olmamı sağlayacak	Frekans	3	17	68	88	
	Yüzde	3,4%	19,3%	77,3%	100,0%	
Bir beklentim yoktu	Frekans	8	6	8	22	
	Yüzde	36,4%	27,3%	36,4%	100,0%	
Diğer	Frekans	2	1	8	11	
	Yüzde	18,2%	9,1%	72,7%	100,0%	
Toplam	Frekans	24	61	253	338	
	Yüzde	7,1%	18,0%	74,9%	100,0%	

Seçmeli din eğitimi dersi ibadetlerimi daha özenle yapmama katkıda bulundu görüşüne en yüksek (%80,2) düzeyde katılım, dersi dinimi daha iyi öğrenmemi sağlayacak beklentisi ile alan öğrencilerde gerçekleşmiştir. Daha ahlaklı bir insan olma beklentisi ile dersi seçen öğrencilerde (%77,3) de ortalamasının (%74,9) üzerinde bir oran gerçekleşmiştir. Daha dindar bir insan olma beklentisi ile dersi seçtiğini söyleyen öğrencilerde ise en düşük (%30,0) oranın gerçekleşmiş olması ilginçtir. Bu oran bir beklenti içinde olmadan dersi seçen öğrencilerin oranından (%36,4) da aşağıdadır. Bu sonucun oluşmasının nedenini verilerimiz dâhilinde kesin olarak belirlemek mümkün olmasa da bu öğrencilerin dindarlığa dair beklentilerinin farklı ve yüksek olmasının bunda etkili olma ihtimali göz önünde bulundurulabilir.

Tablo 22: Seçmeli din eğitimi dersi daha ahlaklı bir insan olmama katkıda bulundu.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Katılmıyorum	18	5,3	5,3
Kararsızım	66	19,5	24,8
Katılıyorum	255	75,2	100,0
Toplam	339	100,0	
Yanıt Vermeyen	1		
Toplam	340		

Tablo 22’de öğrencilerin seçmeli din eğitimi dersleri sayesinde ahlaki gelişimlerinde olumlu yönde bir gelişim olup olmadığına yönelik algılarına ilişkin veriler sunulmuştur. Dinin/dindarlığın ahlaki boyutu olarak tanımlayabileceğimiz bu boyutta da öğrencilerin algıları olumlu yöndedir. Öğrencilerin %75,2’si dersin kendilerinin daha ahlaklı bir insan olmasına katkı sağladığını belirtmiştir. Olumsuz görüş bildirenlerin oranı %5,3’tedir; kararsız kalanlar %19,5 olmuştur. Öğrencilerin görüşleri cinsiyet değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı şekilde farklılaşmıştır.

Tablo 23: Cinsiyet*Seçmeli din eğitimi dersi daha ahlaklı bir insan olmama katkı yaptı.

Cinsiyet		Seçmeli din eğitimi dersi daha ahlaklı bir insan olmama katkıda bulundu			Toplam	Ki-Kare
		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum		
Erkek	Frekans	12	51	141	204	0,004
	Yüzde	5,9%	25,0%	69,1%	100,0%	
Kız	Frekans	6	15	114	135	
	Yüzde	4,4%	11,1%	84,4%	100,0%	
Toplam	Frekans	18	66	255	339	
	Yüzde	5,3%	19,5%	75,2%	100,0%	

Örnekleme yer alan kız öğrenciler almış oldukları din eğitimi dersinin daha ahlaklı bir insan olmalarına katkı yaptığı görüşüne erkeklere göre daha yüksek oranda katılmaktadırlar. Kız öğrencilerde oran %84,4; erkeklerde ise %69,1 olarak gerçekleşmiştir. Olumsuz görüşler açısından kız ve erkek öğrenciler arasında önemli bir fark yokken; farklılığın daha çok erkeklerde kararsız oranınının (%25,0) kızlara (%11,1) oranla çok yüksek oluşundan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 24: Seçmeli din eğitimi dersinin zamanla diğer derslerimdeki başarımın yükselmesine katkı yapacağına inanıyorum.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Katılmıyorum	33	9,7	9,7
Kararsızım	99	29,2	38,9
Katılıyorum	207	61,1	100,0
Toplam	339	100,0	
Yanıt Vermeyen	1		
Toplam	340		

İnsanda bilişsel, duyuşsal, sosyal, ahlaki, psikomotor vb. gelişim alanları birbiri ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle öğrencide inançtan ve dini değerlerden destek alan özdenetimi güçlendirmesi beklenen din eğitimi derslerinin öğrencinin farklı alanlardaki başarısına da katkı yapması beklenebilir. Tablo 24' göre öğrencilerin önemli kısmının (%61,1) almış oldukları seçmeli dersin onların diğer derslerdeki başarılarına da katkı yapacağı yönünde beklenti içinde oldukları anlaşılmaktadır. Derslerin kendi başarısında böyle bir katkısı olacağına inanmadığını belirten öğrencilerin oranı %9,7; kararsızların oranı ise %29,2 gerçekleşmiştir.

Seçmeli Din Eğitimi Dersinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yanındaki İşlevine Dair Öğrenci Algısı

Tablo 25: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde öğrenemediğim pek çok şeyi bu derste öğrendim.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Katılmıyorum	37	10,9	10,9
Kararsızım	85	25,1	36,1
Katılıyorum	216	63,9	100,0
Toplam	338	100,0	
Yanıt Vermeyen	2		
Toplam	340		

Öğrencilere almış oldukları seçmeli derslerde öğrendiklerinin pek çoğunun DKAB dersinde öğrenemedikleri konulardan olduğu görüşüne katılma durumları sorulmuştur. Öğrencilerden %63,9'u seçmeli derste DKAB dersinde öğrenemediği pek çok konuyu öğrendiğini belirtmiştir. Öğrencilerin %10,9'una göre ise derste görmüş olduğu konular DKAB dersindekilerden pek farklı değildir. %25,1'lik bir oranın kararsız kalmış olması da göz önünde

bulundurularak öğrencilerin önemli bir kısmının (yaklaşık üçte bir) seçmeli derslerdeki konuları kendileri için DKAB derslerinden yeterince farklı ve orijinal gelmediği anlaşılmaktadır. Soruya verilen cevaplar ders türüne göre anlamlı bir farklılık göstermezken, sınıf (p:0,004), okul (p: 0,001) ve yaş (p: 0,005)değişkenine bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı şekilde farklılaşmıştır. Araştırmayı gereksiz yere uzatmamak için burada tüm bu farklılıklara ait tablolara yer verilmemiştir. Ancak üç alanda da farklılık yaş ve sınıf değişkenlerini de kapsayan ortaokul öğrencileri (5 sınıf: %72,1 katılıyorum) ile lise öğrencileri (dokuzuncu sınıf: %54,7 katılıyorum) arasında oluşmuştur. Bu durumda konuların lise öğrencileri için ortaokul öğrencileri kadar cazip ve tatmin edici olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 26: Seçmeli din eğitimi dersinde konular Din kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin tekrarı gibidir.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Katılmıyorum	54	15,9	15,9
Kararsızım	92	27,1	43,1
Katılıyorum	193	56,9	100,0
Toplam	339	100,0	
Yanıt Vermeyen	1		
Toplam	340		

Öğrencilere almış oldukları seçmeli derslerdeki konuların DKAB dersindeki konuların tekrarı gibi olup olmadığı sorulmuştur. Öğrencilerin %56,9'u konuların DKAB dersinin tekrarı gibi olduğunu belirtirken; %15,9'u konuların DKAB dersindeki konuların tekrarı gibi algılanamayacağını belirtmiştir. Öğrencilerin %27,1'i ise kararsız kalmıştır. Verileri derslerin DKAB dersi açısından tekrar imkânı vermesi açısından olumlu yorumlamak mümkün olsa da bu durum derslerin kendilerine has amaçları gerçekleştirme noktasındaki yeterliliği açısından sorunlu görülmektedir. Görüşlerin; alınan ders, sınıf ve okul gibi değişkenler açısından farklılık göstermemiş oluşu bu kanaatin tüm dersler için geçerli olduğunu göstermektedir. Kur'an-ı Kerim dersi için bile benzer sonucun oluşması derslerin içerikleri ile birlikte sunumda da problemler olduğu kanaatini güçlendirmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye'de okullarda din eğitim ve öğretimi çoğu zaman varlık-yokluk nokta-i nazarından tartışmalara konu edildiği için var olanın kalitesinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar bu tartışmaların gölgesinde kalmıştır. Oysa

hâlihazırda din eğitim-öğretimi adına örgün genel eğitimde sahip olunan imkânlar din eğitimcilerine yeni bir sorumluluk yüklemektedir: Din eğitim-öğretiminin kalitesini bu imkândan yararlanan herkes için en iyi düzeye çıkarmak, henüz yararlanmayanları da yararlanma isteği duyar hale getirmek. Bu ise ancak mevcut süreçlerin işleyişini anlama, açıklama ve yararlanılabilecek yeni yöntem ve materyalleri aramakla gerçekleşebilir. Bu bağlamda çalışmamız seçmeli din, ahlak ve değerler alanı derslerinin ilk uygulandığı yıl itibariyle öğrenciler tarafından nasıl algılandığını anlama amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda hipotezlerin doğrulanma durumu, ulaşılan sonuçlar ve derslerin iyileştirilmesine yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur.

Din, ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerini alan öğrencilerin ailelerinin gelir ve eğitim durumları orta düzeyde yoğunlaşmaktadır. Öğrencilerin ailelerinin gelir ve eğitim durumu ile din, ahlak ve değerler seçmeli derslerine karşı tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar oluşmamaktadır.

Öğrenciler din, ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerini büyük oranda kendi ilgi ve istekleri doğrultusunda seçmişlerdir. Aile yönlendirmesi yaklaşık yedide bir oranında gerçekleşirken çevre ve öğretmenlerin yönlendirmesi ve bilinçsiz tercih oranı oldukça düşüktür. Yapılan karşılaştırmalı analizler akademik başarı düzeyi yüksek okullarda öğrenim gören öğrencilerin dersleri kendi ilgisi doğrultusunda tercih etme oranının diğer okullardan daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar öğrencilerin büyük çoğunluğunun dersleri ailelerinin yönlendirmesi ile seçtiği yönündeki hipotezimizin doğrulanmadığını göstermektedir.

Seçmeli dersleri alan öğrencilerin yarısından fazlası yaz Kur'an kursuna ya hiç gitmeyen ya da düzenli devam etmeyen öğrencilerdir. Ayrıca dersleri alan öğrencilerin ancak yirmide biri ilerde ilahiyat alanı ile ilgili bir meslekte çalışmayı düşünmektedir. Bu durumun öğrencilerin bir yandan modern hayatı ve bu hayatın gerektirdiği ekonomik faaliyetleri yürütürken bunu kendi inanç ve geleneğinden kopmadan yapma arzularını ve derslerin bu bağlamda gördüğü işlevi gösterdiği kanaatindeyiz.

Bir yıllık öğrenim süresi sonucunda öğrencilerin derslerden ve ders içeriklerinden memnuniyet durumları dersi kendi ilgi ve merakı doğrultusunda tercih etme ve dersten beklentilerdeki oranlardan daha aşağıda gerçekleşmektedir. Bir sonraki yılda aynı dersleri alma isteği de aynı şekilde düşüktür. Almış olduğu seçmeli ders yerine başka bir ders almış olmayı isteme düzeyi ise oldukça yüksektir. Sonuçlar öğrencilerin bir yıllık tecrübenin ardından seçmeli derslere karşı ilgilerinin azaldığı yönündeki hipotezimizi doğrulamaktadır. Bu durum derslerin, içerik ve işleniş açısından öğrencileri yeterince tatmin etmediğini göstermektedir.

Öğrencileri dersleri almaya yönlendiren faktörler ile dersten memnuniyet düzeyleri arasında ilişki belirlenmemiştir. Öğrencinin devam ettiği okul türünün derslerden memnuniyet düzeyini etkilediği yönündeki hipotezimiz ise iki açıdan doğrulanmıştır: (i) Fen ve Anadolu lisesindeki öğrenciler ders materyallerini diğer okullara göre daha yetersiz bulmaktadır, (ii) lise öğrencileri ders içeriklerinin ilgi çekicilik ve orijinalliği konusunda ortaokul öğrencilerine göre daha negatiftirler. Bu sonuçları Kur'an-ı Kerim dersini alan her altı öğrenciden birisinin yılsonunda Kur'an okumayı bilmediği sonucu ile birleştirdiğimizde derslerin her akademik düzeyde öğrenci için daha doyurucu ve verimli işlenmesini sağlayacak hale getirilmesi için içerik, materyal, etkinlik ve eğitimci yönünden iyileştirmelere ihtiyaç olduğunu söylemek uygun olacaktır.

Dersleri tercih ederken öğrencilerin beklentileri daha çok dinin bilgi ve ahlak boyutlarına yöneliktir. Öğrencilerin büyük kısmı dinini daha iyi öğrenme beklentisi içinde dersleri seçerken, diğer yüksek bir oran ahlaki yönden gelişim beklentisidir. Daha dindar bir insan olmak beklentisi ise çok düşük oranda gerçekleşmiştir. Bir yıllık eğitim sonunda ise öğrenciler derslerin kendilerini dinin bilgi, ibadet ve ahlak boyutlarında geliştirdiği görüşüne yüksek oranda katılmaktadırlar. Derslerin kendilerinde sağladığı gelişimin onların diğer derslerine de olumlu katkı yapacağını düşünmektedirler.

Öğrencilerin büyük kısmı DKAB dersinde öğrenme imkânı bulamadığı konuları bu derste öğrenme imkânı bulduğunu belirtmiştir. Ancak bu oran lise öğrencilerinde ciddi oranda düşüş göstermektedir. Aynı zamanda öğrencilerin büyük kısmı derslerin DKAB'ın tekrarı olduğu görüşüne katılmaktadır. Sonuçlar "öğrencilerin derslerin içeriklerini - DKAB dersi ile karşılaştırdıklarında - yeterince orijinal bulmadıkları" yönündeki hipotezimizin kısmen doğrulandığını göstermektedir. Bu durum derslerin kendilerine has amaçları gerçekleştirme noktasındaki yeterliliği açısından sorunlu görülmektedir. Konu ve işlenişlerin özellikle lise öğrencileri için cazip ve tatmin edici şekilde düzenlenmesi, sunulması gerektiği anlaşılmaktadır.

Araştırma konumuza ilişkin olarak daha kapsamlı ve karşılaştırılabilir sonuçlara ulaşılması için farklı örneklemeler üzerinde benzer nicel çalışmaların yapılması yararlı olacaktır. Aynı zamanda seçmeli derslerin işleniş süreçlerinin geliştirilmesine, görsel ve işitsel materyallerin derslerde kullanılmasına; öğrenci merkezli etkinliklerle derslerin verimliliğinin artırılmasına yönelik deneysel ve nitel çalışmaların yapılması gerekli görülen bir diğer husustur. Böylelikle veli ve öğrencilerimize din eğitim-öğretimi adına önemli bir imkân sunan derslerin hakkının verilmesi mümkün olabilecektir.

Kaynakça

- 4+4+4 Eğitim Sistemi Yeni Anayasada Dini Kurumlar ve Din Öğretimi İsteğe Bağlı Din Eğitimi, Ensar Vakfı, İstanbul, 2012.
- Ağırakça, P. Gülsüm, Mekteplerde Ahlak Eğitimi ve Öğretimi (1839-1923), Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2013.
- AİHM (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi), *Hasan ve Eylem Zengin/Türkiye Davası Kararı*, Başvuru No: 1448/04, Strasbourg, 2007.
- Ayhan, Halis, *Türkiye'de Din Eğitimi*, Dem Yayınları, İstanbul, 2004.
- Baykara, Kevser, İçeriğin ve Eğitim Durumlarının Düzenlenmesi, Eğitimde Program Geliştirme içinde, H. Şeker (Edit), Anı Yayınları, Ankara, 2012.
- Büyüköztürk, Ş., Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorumu, Pegem Akademi, Ankara: 2005.
- Büyüköztürk, Şener; Çakmak, E.K.; Akgün, Ö.E.; Karadeniz, Ş. Ve Demirel, F., Bilimsel Araştırma Yöntemleri, 8. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2011.
- Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu (1990) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Girme Zorunluluğu Olmayan Öğrenciler, Karar Tarih ve Sayısı: 09.07.1990/1. (<http://dogm.meb.gov.tr/www/egitim-ve-ogretim-yuksekkurulu-karari/icerik/13>) Adresinden 01.07.2012 tarihinde edinilmiştir.
- Gündüz, Turgay, Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7 (7), 1998, s:543-557.
<http://www.meb.gov.tr/haberler/haberayrinti.asp?ID=9757>.
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018.
- Kaya, Umut, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlıda Ahlak Eğitimi, Dem Yayınları, İstanbul, 2013.
- Kaymakcan, R.; Aşlamacı, İ.; Yılmaz, M. ve Telli, A., Seçmeli Din eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu, Değerler Eğitimi Merkezi, İstanbul, 2013.
- Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2012.
- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2012.
- Ortaokul, İmam-Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2012.
- Ortaöğretim Hz. Muhammed'in Hayatı Dersleri Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2012.
- Ortaöğretim Kur'an-ı Kerim Dersi (9-12. Sınıflar) Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2012.
- Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2012.

Resmi Gazete, (2012/28261) İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012/6287).

Taştekin, Osman ve İnan, Mesut, Alevi Gözüyle Din kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri (Erzincan Örneği, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2013).

Zengin, Zeki Salih, Tanzimat Dönemi Osmanlı Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve Öğretimi(1839-1876), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2004.

Zengin, Zeki Salih., II. Abdülhamit Dönemi Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve Öğretimi, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2009.